

інтернальним локусом контролю властиві пильність, рішучість, готовність до ризику, особистостям з екстернальним локусом контролю властиві раціональність, прокрастинація, імпульсивність.

Ключові слова: прийняття рішень, прокрастинація, пильність, локус контролю

Оксана Михайловна Свистула,
соискатель кафедры общей и дифференциальной психологии,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина

БДИТЕЛЬНОСТЬ И ПРОКРАСТИНАЦИЯ В СИСТЕМЕ СВОЙСТВ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ ЛИЧНОСТЬЮ

В данной работе выявлены взаимосвязи между проявлением прокрастинации и свойствами принятия решений у лиц, отличающихся типом локуса контроля. Выполнен анализ основных особенностей и современного состояния проблемы прокрастинации. Представлены результаты корреляционного анализа устойчивых взаимосвязей показателей свойств личности, участвующих в принятии решений. Представлены новые эмпирические данные, показывающие существование зависимостей между локусом контроля, рациональностью и готовностью к риску. Личностям с интернальным локусом контроля свойственны бдительность, решительность, готовность к риску, личностям с экстернальным локусом контроля свойственны рациональность, прокрастинация, импульсивность.

Ключевые слова: принятие решений, прокрастинация, бдительность, локус контроля

Подано до редакції 13.08.2015

УДК: 159.964

Тетяна Юрїївна Ульянова,
аспірант кафедри загальної та диференціальної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

АСЕРТИВНІ ТЕНДЕНЦІ КОНФЛІКТНОСТІ

У повідомленні розглядаються результати теоретико-емпіричного дослідження, що спрямоване на визначення особливостей прояву асертивності в осіб з різним ступенем конфліктності. Визначено поняття «конфліктність» та «асертивність». Теоретично встановлено, що конфліктність – це властивість особистості, що відображає частоту її вступу до міжособистісних конфліктів, ступінь готовності особистості до розвитку і завершення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів. Асертивність особистості розуміється як системна різнорівнева її властивість, яка виявляється у високому ступені прийняття себе та інших, спонтанності та безпосередності поведінки, позитивній самооцінці та оцінці інших людей, прийнятті на себе відповідальності, вірі у власний авторитет, здатності до налагодження тісних і глибоких міжособистісних стосунків тощо. Для діагностики конфліктності була використана авторська методика «Диференціальна діагностика схильності до конфліктності», що спрямована на вивчення якісних показників конфліктності. Методика розроблена у співавторстві з О. П. Санніковою і Т. Ю. Ульяновою. Діагностику асертивності здійснено за допомогою стандартизованого, надійного та валідного «Тест-опитувальника компонентів асертивності» (ТОКАС) О. П. Саннікової, О. І. Саннікова, Н. М. Подоляк. За допомогою кількісного аналізу виявлені значущі від'ємні та додатні кореляційні зв'язки на 5% та 1% рівні між показниками конфліктності і асертивності. Виявлені та описані психологічні характеристики («психологічні портрети»), з точки зору асертивності, представників кожної групи – конфліктних та неконфліктних осіб.

Ключові слова: конфліктність, асертивність, властивість особистості.

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку суспільства, що характеризується гострими соціально-економічними перетвореннями та зростаючим динамізмом суспільно-політичного життя, висуває нові вимоги до особистості та її якостей. У таких життєвих умовах особистість має бути соціально активною, сміливою, ініціативною, вміти заявляти про себе, реалізовувати власні плани та розкривати свої потенційні

можливості. Внаслідок того, що хаотично і швидко відбуваються зміни в усіх сферах суспільного життя, визначається поява нових ситуацій, де люди стикаються з безліччю суперечностей (економічних, соціальних, політичних, міжнародних, особистісних, міжособистісних тощо), що частіше розв'язуються конфліктами. Відповідно, різко зростає рівень напруженості, агресивності, ворожості та схильності до

конфліктності.

Найбільше загострення одного з проявів таких змін відбувається в галузі міжособистісних стосунків. Це відбувається тому, що в міжособистісних конфліктах завжди присутнє ситуаційне протиборство інтересів, позицій, особистісних мотивів учасників зіткнення; найбільш яскраво демонструються якості особистості та особливості опонентів. Міжособистісні конфлікти відрізняються високою емоційною напругою і виникають в будь-якій сфері життя і діяльності людини (сім'я, навчальні заклади, виробництво і т.ін.); мають широкий спектр залученості інтересів всіх, хто хоча б у якійсь мірі має відношення до протиборчих сторін [6, с. 220]

Так склалося, що конфлікт (від лат. *conflict* – зіткнення) найчастіше асоціюється з агресією, погрозами, суперечками, ворожістю. Але конфлікт визнається ще й одним з основних механізмів усіх змін і перетворень, основною рушійною силою і найважливішим чинником соціального розвитку. І чим більше світ стає різноманітним, тим більше протиріч в інтересах з'являється [2; 4, с. 221].

Конфлікт як наукова категорія носить абсолютний характер свого прояву і в різних галузях знань відрізняється тільки сутністю соціально-середовищного наповнення. Це дозволяє розглядати конфлікт як динамічний процес, що лежить в основі розвитку саморегульованих систем, який виступає в них системоутворюючим фактором стосунків.

В теперішній час зберігається стійкий і постійно зростаючий інтерес до вивчення різних аспектів і форм конфліктності в психології. Дослідження конфліктності особистості протікає в міждисциплінарному науковому просторі, про що свідчить інтерес до цього феномена з боку філософії, соціології, культурології, історії, педагогіки, психології та психотерапії.

У зарубіжній психології серед напрямів досліджень конфлікту виділяються: психоаналітичний (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм); соціотропний (У. Мак-Дугалл, С. Сигеле та ін.); етологічний (К. Лоренц, Н. Тінберген); теорія групової динаміки (К. Левін, Д. Креч, Л. Ліндсей); фрустраційно-агресивний (Д. Доллард, Л. Берковіц, Н. Міллер); поведінковий (А. Басс, А. Бандура, Р. Сірс); соціометричний (Д. Морено, Е. Дженгіс, С. Додд, Г. Гурвич); інтеракціоністський (Д. Мід, Т. Шибутані, Д. Шпігель), тощо. [3, 62–63].

В психологічній літературі конфліктність частіше розглядається як інтегральна властивість особистості, що відображає частоту її вступу в міжособистісні конфлікти; як готовність особистості до конфліктів, ступінь її залученості у розвиток і завершення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів [10, с. 163; 3, с. 62; 5], як схильність до реалізації конфліктної поведінки в міжособистісній взаємодії [11; 10], як дратівливість, агресивно-оборонний стиль поведінки, як складна властивість особистості, що включає в себе образливість, запальність, агресив-

ність (гнівливість), підозрливість [7, с. 76].

Таким чином, у цьому повідомленні під конфліктністю розуміємо властивість особистості, що відображає частоту її вступу до міжособистісних конфліктів; ступінь готовності особистості до розвитку і завершення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів; властивість особистості, що детермінує зародження, динаміку і кінцевий результат розвитку міжособистісного конфлікту.

У процесі теоретичного вивчення конфліктності особистості з позиції її функцій виявлено, що деякі автори (М. Р. Битянова, Н. У. Заїченко, Є. П. Ільїн, Д. В. Колесов, Е. С. Кузьмін, М. С. Міріманова, О. В. Наконечна, Г. А. Шевчук і А. С. Шевчук), які визначають це і подібні до нього поняття (конфліктність, конфліктна особистість), орієнтуються виключно на деструктивність конфліктності [8].

Протистояти конфліктності може здатність особистості до саморегуляції поведінки, вміння конструктивно знаходити вихід з проблемних ситуацій у спілкуванні, здатність до прийняття самостійних рішень, напористість, ініціативність. Все вищезначене є визначенням асертивності.

У цьому контексті під асертивністю мається на увазі те, що людина в процесі взаємодії з оточуючими людьми, поводитьсь згідно обставин. Вона гнучко змінює свою поведінку в рамках прийнятих стандартів, норм і правил, реагуючи на конкретні обставини. Асертивні вміння передбачають можливість конструктивного поводження, не доставляє неприємностей іншим людям, але при цьому очевидна наявність вміння тактовно і ввічливо наполягати на своїй думці, прийняття та надання зворотного зв'язку і, разом з тим, здатності діяти рішуче при досягненнях поставлених цілей [9, с. 16–21].

Сам термін «асертивність» запозичений з англійської мови і є похідним від дієслова *assert* (наполягати, стверджувати, заявляти) [1, с. 27]. Згідно з визначенням Е. Солтера, «асертивність – це здатність людини конструктивно наполягати на своїх правах, проявляючи позитивну повагу до інших людей, при цьому повністю будучи відповідальним за свою поведінку» [14, с. 31].

Асертивність, як якість зрілої особистості, характеризує здатність людини змінювати свою поведінку у спільній діяльності, спілкуванні і пізнанні в позитивному напрямку і виражається у відчутті внутрішньої сили, умінні особистісного самовираження, емоційної стабільності, відповідальності за виконання прийнятих рішень, позитивному ставленні до себе та інших. Асертивність сприяє досягненню поставлених цілей, не завдаючи шкоди іншим і займає середнє становище між пасивністю і агресивністю – двома непродуктивними стратегіями поведінки [15, с. 243–249]

В цьому повідомленні під асертивністю особистості розуміємо системну різнорівневу її властивість, яка виявляється у високому ступені прийняття себе та інших, спонтанності та безпосередності поведінки, позитивній само-

оцінці та оцінці інших людей, прийнятті на себе відповідальності, вірі у власний авторитет, здатності до налагодження тісних і глибоких міжособистісних стосунків тощо. Асертивність як риса особистості дозволяє адекватно оцінювати обставини, ситуацію і власну поведінку; адаптуватися до умов життєдіяльності, що змінюються, будувати паритетні, творчі взаємостосунки з оточуючими. Для асертивної особистості характерні орієнтація на події реального життя, якому надають значущості минуле і майбутнє, незалежність цінностей і поведінки від зовнішніх впливів, здатність самостійно формувати свою думку про життя, свобода вираження своїх потенцій, відкритість, віра в себе і довіра до інших. [13, с. 140].

Виходячи з вищезначеного, можемо припустити, що схильність до конфліктності і асертивність певним чином можуть бути пов'язаними між собою.

Отже, **метою** цього повідомлення є виклад результатів емпіричного дослідження особливостей асертивності в осіб з низьким і високим рівнем схильності до конфліктності.

Процедура емпіричного дослідження. У цій роботі для діагностики конфліктності була використана авторська методика «Диференціальна діагностика схильності до конфліктності», що спрямована на вивчення якісних показників конфліктності. Методика розроблена у співавторстві з О. П. Санніковою та Т. Ю. Ульяновою на кафедрі загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Дослідженню піддаються такі показники конфліктності: психофізіологічний компонент (ПФКК), емоційний компонент (ЕКК), когнітивний компонент (ККК), поведінковий компонент (ПКК), контрольно-регулятивний компонент (КРКК) та загальний показник якісних компонентів конфліктності (ЗПК).

За допомогою методики було виявлено дві групи осіб: групу осіб з низьким рівнем конфліктності (К_{мін}) і групу осіб з високим рівнем конфліктності (К_{макс}).

Діагностику асертивності було здійснено за допомо-

гою стандартизованого, надійного та валідного «Тест-опитувальника компонентів асертивності» (ТОКАС) О. П. Саннікової, О. І. Саннікова, Н. М. Подоляк, що спрямований на діагностику її якісних показників. Тест дає інформацію про чотири показники асертивності (4 шкали), що відображають психологічну сутність властивості: афективний компонент (ААс), когнітивно-смысловий компонент (КАс), конативний або поведінковий показник (ПАс), контрольно-регулятивний показник (РАс) та загальний показник асертивності (ЗАГАс) [13, 140].

Математико-статистична процедура обробки результатів дослідження проводилася з використанням комп'ютерної статистичної програми SPSS 13.0 for Windows, використання якої було спрямоване на пошук взаємозв'язків між досліджуваними показниками (кореляційний аналіз).

Дослідження асертивності у співвідношенні з конфліктністю було проведене на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». До вибіркової сукупності увійшли 116 осіб (слухачі факультету післядипломної освіти та роботи з іноземними громадянами зі спеціальності «Психологія») у віці від 25 років до 53 років.

Результати та їх обговорення. Аналіз емпіричних даних здійснено за такою схемою: спочатку наведено результати кількісного аналізу даних (кореляційного), завдяки чому упорядковується простір усіх показників, що вивчаються, потім надано результати якісного аналізу (метод «асів» та «профілів»), де здійснюється групування досліджуваних осіб за певною ознакою [12]. Такий підхід є логічним, тому що кількісний аналіз, що передє якісному аналізу, не тільки надає інформацію про закономірні зв'язки між показниками, але й показує можливість (наявність значимих зв'язків), або неможливість (відсутність значимих зв'язків) подальшого співставлення явищ, що вивчаються.

Взаємозв'язки між показниками асертивності та конфліктності надані у табл. 1.

Таблиця 1.

Коефіцієнти кореляції між показниками асертивності та конфліктності

Показники конфліктності	Показники асертивності				
	ААс	КАс	ПАс	РАс	ЗАГАс
ПФКК	469**	380**	351**	275**	428**
ЕКК	-416**	-208*	-217*	-188*	-329**
ККК	-255**		-190*	-261**	-257**
КРКК	251**	192*	247**	184*	250**

Примітка: 1) нулі і коми опущені; 2) n = 116; 3) позначення * – $p \leq 0.05$; 4) умовні позначення показників конфліктності: психофізіологічний компонент конфліктності (ПФКК), емоційний компонент конфліктності (ЕКК), когнітивний компонент конфліктності (ККК), поведінковий компонент конфліктності (ПКК), контрольно-регулятивний компонент конфліктності (КРКК), загальний показник якісних компонентів конфліктності (ЗПК); 5) позначення показників асертивності: афективний компонент (ААс), когнітивно-смысловий компонент (КАс), конативний або поведінковий показник (ПАс), контрольно-регулятивний показник (РАс); загальний показник асертивності (ЗАГАс).

Аналіз табл. 1 виявив значущі від'ємні та додатні кореляційні зв'язки на 5% та 1% рівні між показниками конфліктності і асертивності. Так, значущі від'ємні кореляційні зв'язки на 5% рівні визначаються між емоційним компонентом конфліктності (ЕКК) і такими показниками асертивності, як когнітивно-

смысловий компонент (КАс), конативний або поведінковий показник (ПАс), контрольно-регулятивний показник (РАс), ще – між когнітивним компонентом конфліктності (ККК) і конативним, або поведінковим показником асертивності (ПАс); додатні – між контрольно-регулятивним компонентом конфліктності

(КРКК) і когнітивно-смісловим компонентом асертивності (КАс) та контрольно-регулятивним показником асертивності (РАс). На рівні 1% виявлені такі додатні кореляційні зв'язки: між психофізіологічним компонентом конфліктності (ПфКК) та такими показниками асертивності: афективний компонент (ААс), когнітивно-смісловий компонент (КАс), конативний або поведінковий показник (ПАс), контрольно-регулятивний показник (РАс) і загальний показник асертивності (ЗАГАС), а також між контрольно-регулятивним компонентом конфліктності (КРКК), афективним компонентом асертивності (ААс), конативним, або поведінковим показником асертивності (ПАс) та загальним показником асертивності (ЗАГАС); від'ємні – між емоційним компонентом конфліктності (ЕКК) і такими показниками асертивності, як афективний компонент (ААс) та загальний показник асертивності (ЗАГАС), когнітивний компонент конфліктності (ККК) і афективний компонент (ААс), контрольно-регулятивний показник (РАс) та загальний показник асертивності (ЗАГАС).

Подальше застосування якісного аналізу дозволяє вивчити психологічні характеристики асертивності представників кожної групи – конфліктних і некофліктних особистостей. Попередньо за допомогою методу «асів» [12] з вибірки досліджуваних були виділені дві групи осіб: з низьким (гр. Кmin) (n=24) та високим (гр. Кmax) (n=30) значеннями загального показника конфліктності.

Для виявлення особливостей асертивності осіб з низьким і високим рівнем схильності до конфліктності було використано метод «профілів».

На рис. 1. надані профілі означених груп досліджуваних. На осі абсцис (ОХ) розташовані показники асертивності, на осі ординат (ОУ) – їх числові значення, що надані у відсотках. Зона від 0 до 25 процентилей відповідає першому квартилю розподілу, що інтерпретується як вкрай низький ступень вираженості ознаки, зона від 75 до 100 процентилей відповідає четвертому квартилю, що інтерпретується як вкрай високі значення показника. Чим ближче до середньої лінії ряду (точка 50 процентилей) значення показника, тим у меншій мірі він є характерним для певної підвибірки. Значення кожної крапки на графіку являє собою середнє арифметичне значення даного показника у представників кожної групи. Аналіз та психологічна інтерпретація профілю відбувається з опорою на ті показники, що максимально відхиляються від середньої лінії ряду.

Слід зазначити, що яскравих представників груп осіб з низьким рівнем конфліктності (гр. Кmin) і високим рівнем конфліктності (гр. Кmax) у нашій вибірці не виявлено. Спочатку проаналізуємо кожен профіль окремо для виявлення специфіки асертивності, що властива представникам груп з різним ступенем схильності до конфліктності. Потім здійснимо їх порівняння між собою для пошуку схожості й відмінностей між ними. Перед тим, як здійснити аналіз профілів, проранжуємо найбільш виражені фактори кожного профілю за їх відхиленням від середньої лінії ряду (див. табл. 2). Це дозволить упорядкувати домінуючі фактори і описати індивідуально-типологічні характеристики особистості представників кожної групи.

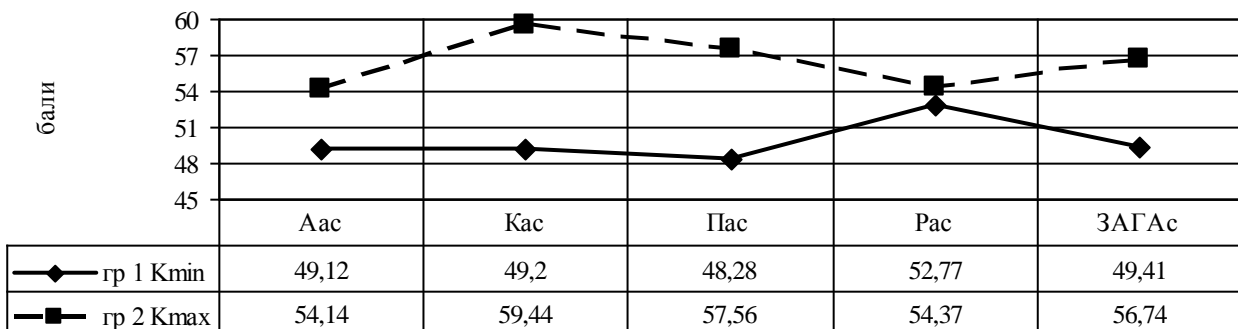

Рис. 1. Профілі показників асертивності в групах осіб, які відрізняються за рівнем схильності до конфліктності

Примітка: тут і далі Кmin (n=24) – група осіб з низьким рівнем конфліктності; Кmax (n=30) – група осіб з високим рівнем конфліктності.

Таблиця 2.

Ранги показників асертивності осіб, які відрізняються за рівнем конфліктності

Ранг	Показники асертивності, група Кmin	Показники асертивності, група Кmax
1	РАс+	КАс+
2	ПАс-	ПАс+
3	ААс-	ЗАГАС+

Аналіз графіків та таблиці дозволяє скласти психологічні характеристики представників кожної групи – групи неконфліктних (гр. Kmin) і конфліктних (гр. Kmax) осіб.

Профіль групи неконфліктних осіб (гр. Kmin) знаходиться в зоні середньої лінії ряду як в зоні від'ємних, так і додатніх її значень, що відповідає значенням другого та третього квартиля (48,3 – 52,8 процентиль).

Отже, представників групи неконфліктних (гр. Kmin) осіб можна охарактеризувати як відповідальних за свої вчинки; наполегливих у захисті своїх прав, як тих, хто керує самостійними діями і отстоює свої думки, навіть якщо це пов'язано з якимись труднощами (РАс+). Такі особи не мають готовності до дій, що супроводжуються або пасивністю, або некерованою, неконструктивною агресивністю (Пас-). Неконфліктним особам притаманна тривожність, властиві відсутність або слабкий прояв нервово-психічної стійкості, прийняття себе та інших, спонтанність емоційних реакцій, почуття міри (ААс-).

Профіль групи конфліктних осіб (гр. Kmax) розташований тільки в зоні вище середньої лінії ряду, що співпадає зі значенням третього квартиля (54,1 – 59,4 процентиль).

Представників групи конфліктних осіб (гр. Kmax), з точки зору асертивності, перш за все, характеризує адекватна орієнтація в соціальній ситуації та адекватність її оцінки; здатність передбачати результати власної асертивної поведінки, здатність дозволяти собі мати запити і вимоги, здатність орієнтуватися в соціальних очікуваннях та усвідомлювати потреби у досягненні мети (Кас+). Такі особи характеризуються готовністю до дій, спрямованих на досягнення мети без попраання прав інших людей, навіть конструктивною агресивністю та здатністю самостійно відповідати за власну поведінку і керувати своїм життям (Пас+). Представники цієї групи можуть адекватно оцінювати обставини, ситуацію і власну поведінку, адаптуватися до умов життєдіяльності, що змінюються, будувати паритетні, творчі взаємостосунки з оточуючими. У таких осіб виявляється автономність, незалежність від зовнішніх впливів і оцінок інших людей, вміння наполягати на своєму, відповідальність, здатність самостійно регулювати власну поведінку (ЗАГАС+).

Тобто, аналізуючи вищезначене, розташування профілю конфліктних осіб у третьому квартилі і наяв-

ність більш високих значень показників асертивності у представників групи осіб з високою схильністю до конфліктності, ніж у неконфліктних осіб, можливо пояснити тим, що конфліктним особам властиві певні ознаки асертивної особистості (впевненість в собі, вміння наполягати на своєму, ініціативність, готовність до дій, спрямованих на досягнення мети без попраання прав інших людей, навіть конструктивною агресивністю). Але, згідно даним табл. 1, за допомогою кореляційного аналізу було встановлено, що чим вище показники конфліктності, тим нижче прояви асертивності. Зважаючи на те, що в нашому дослідженні виявлені лише тенденції до високого полюсу асертивності, а представників з дійсно високими значеннями асертивності, профілі яких були б розташовані в просторі 4 квартилю, не виявлено, цікавим стає питання про подальше вивчення асертивності задля емпіричного пошуку доказів гіпотези дослідження.

Висновки. 1. Теоретично встановлено, що конфліктність – властивість особистості, що відображає частоту її вступу до міжособистісних конфліктів, ступінь готовності особистості до розвитку і завершення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів. Асертивність особистості розуміється як системна різнорівнева її властивість, яка виявляється у високому ступені прийняття себе та інших, спонтанності та безпосередності поведінки, позитивній самооцінці та оцінці інших людей, прийнятті на себе відповідальності, вірі у власний авторитет, здатності до налагодження тісних і глибоких міжособистісних стосунків тощо.

2. Для діагностики конфліктності була використана авторська методика «Диференціальна діагностика схильності до конфліктності», що спрямована на вивчення якісних показників конфліктності. Методика розроблена у співавторстві з О. П. Санніковою та Т. Ю. Ульяновою. Діагностику асертивності здійснено за допомогою стандартизованого, надійного та валідного «Тест-опитувальника компонентів асертивності» (ТОКАС) О. П. Саннікової, О. І. Саннікова, Н. М. Подоляк.

3. За допомогою кількісного аналізу виявлені значущі від'ємні та додатні кореляційні зв'язки на 5% та 1% рівні між показниками конфліктності і асертивності.

4. Виявлені з точки зору асертивності та описані психологічні характеристики («психологічні портрети») представників кожної групи – конфліктних та неконфліктних осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-русский и русско-английский словарь / под ред. Д. Хинтон, В. Байкова. – СПб. : ООО «Зенит», 2003. – 624 с.
2. Андреев В. И. Основы педагогической конфликтологии / В. И. Андреев. – М. : Просвещение, 2003. – 579 с.
3. Анцупов А. Я. Конфликтология: учебник для вузов. 3-е изд. / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. –

СПб. : Питер, 2007. – 496 с.

4. Ворожейкин И. Е. Конфликтология / И. Е. Ворожейкин, А. Я. Кибанова, Д. К. Захаров. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 240 с.

5. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.

6. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии / С. М. Емельянов. – СПб. : Питер, 2001. – 360 с.

7. Ильин, Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 576 с.

8. Исаева Э. Г. Внутрличностная конфликтность школьников и ее коррекция в педагогическом процессе: автореф. дис. на соиск. науч. степени доктора психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Э. Г. Исаева. – Махачкала, 2007. – 69 с.

9. Крючков В. И. Три точки зрения на асертивность [Текст] / В. И. Крючков // Обучение персонала. – 2007. – № 5. – С. 16–21.

10. Курбатов В. И. Конфликтология / В. И. Курбатов. – Ростов-на-Дону, 2007. – 455 с.

11. Романова А. В. Влияние визуальной самоподачи образа Я на конфликтность субъекта общения: дис. ... канд. психол. наук.: 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» /

А. В. Романова. – М., 2002. – 242 с.

12. Санникова О. П. Феноменология личности: Избранные психологические труды / О. П. Санникова. – Одесса: СМІЛ, 2003. – 256 с.

13. Саннікова О. П. Діагностика асертивності: результати апробації методики ТОКАС / О. П. Саннікова, О. І. Санніков, Н. М. Подоляк // Наука і освіта. Темат. спецвип. «Традиції та новачі сучасної освіти в Україні» Респуб. вищ. навч. заклад «Кримський інженерно-педагогічний університет». – Одеса. – 2013. – №3/СХІІІ. – С. 149–154.

14. Солтер Э. Условно-рефлекторная терапия / Э. Солтер. – СПб.: Речь, 2000. – 185 с.

15. Swimmer G. I. Convergent and discriminant validity of selected asser-tiveness measures / G. I. Swimmer, N. V. Ramanaiah // Journal of Personality and Social Psychology. – 1985. – Vol. 49. – P. 243–249.

REFERENCES

1. Hinton, D. & Baikov, V. (Ed.), (2003). *Anglorusskii i russko-angliskii slovar [The English-Russian and Russian-English dictionary]*. SPb.: Zenit [in Russian].

2. Andreev, V. I. (2003). *Osnovy pedagogicheskoi konfliktologii [Fundamentals of pedagogical Conflictology]*. M.: Prosveschenie [in Russian].

3. Antsupov, A. Y. & Shipilov, A. I. (2007). *Konfliktologiya [Conflictology]*. (3rd ed.). SPb.: Piter [in Russian].

4. Vorozheikin, I. E., Kibanova, A. Y. & Zakharov, D. K. (2004). *Konfliktologiya [Conflictology]*. M.: INFRA-M [in Russian].

5. Grishina, N. V. (2006). *Psikhologiya konflikta [Psychology of conflict]*. SPb.: Peter [in Russian].

6. Yemelianov, S. M. (2001). *Praktikum po konfliktologii [Workshop on conflict]*. SPb.: Peter [in Russian].

7. Ilyin, E. P. (2009). *Psikhologiya obscheniia i mezhllichnostnykh otoshenii [Psychology of communication and interpersonal relations]*. SPb.: Peter [in Russian].

8. Isaiev, E. G. (2007). *Vnutrilichnostnaia konflikt-nost shkolnikov i ee korrektsiia v pedagogicheskom protsesse [Intrapersonal conflict of schoolboys and its correction in pedagogical process]*. Doctor's thesis. Makhachkala [in Russian].

9. Kriuchkov, V. I. (2007). *Tri tochki zreniia na asser-tivnost [Three points of view on assertiveness]*. *Obu-*

chenie personala – Personnel training, 5, 16–21 [in Russian].

10. Kurbatov, V. I. (2007). *Konfliktologiya [Conflictology]*. Rostov-na-Donu [in Russian].

11. Romanov, A. V. (2002). *Vliianie vizualnoi samopodachi obraza Ya na konfliktnost subiekta obshechniia [Influence of self-perception of visual Self-image on the conflictness of communication subject]*. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

12. Sannikova, O. P. (2003). *Fenomenologiya lichnosti [Phenomenology of personality]*. Odessa: SMYL [in Ukrainian].

13. Sannikova, O. P., Sannikov, O. I. & Podoliak, N. M. (2013) *Diahnostyka asertyvnosti: rezultaty aprobat-sii metodyky TOKAS [Diagnosis assertiveness: results of testing the TOKAS methods]*. *Nauka i osvita – Science and education*, 3/CXIII, 149–154.

14. Salter, E. (2000). *Uslovno-reflektornaia terapiia [Condition and reflecting therapy]*. SPb.: Rech [in Russian].

15. Swimmer, G. I. & Ramanaiah, N. V. (1985). *Convergent and discriminant validity of selected asser-tiveness measures*. *Journal of Personality and Social Psychology*, (Vol. 49), pp. 243–249 [in English].

Татьяна Юрьевна Ульянова,

аспирант кафедры общей и дифференциальной психологии,

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,

ул. Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина

АСЕРТИВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ КОНФЛИКТНОСТИ

В сообщении рассматриваются результаты теоретико-эмпирического исследования, направленного на определение особенностей проявления асертивности у лиц с разной степенью конфликтности. Определено понятие «конфликтность» и «асертивность». Теоретически установлено, что конфликтность – это свойство личности, отражающее частоту ее вступления в межличностные конфликты, степень готовности личности к развитию и завершению проблемных ситуаций социального взаимодействия путем конфликтов. Асертивность личности понимается как системное разноуровневое ее свойство, которое выявляется в высокой степени принятия себя и

других, спонтанности и непосредственности поведения, положительной самооценке и оценке других людей, принятии на себя ответственности, вере в собственный авторитет, способности к налаживанию тесных и глубоких межличностных отношений и т.д. Для диагностики конфликтности была использована авторская методика «Дифференциальная диагностика склонности к конфликтности», которая направлена на изучение качественных показателей конфликтности. Методика разработана в соавторстве Санниковой О. П. и Ульяновой Т. Ю. Диагностика ассертивности проводилась с помощью стандартизированного, надежного и валидного «Тест-опросника компонентов ассертивности» (ТОКАС) О. П. Санниковой, А. И. Санникова, Н. М. Подоляк. С помощью количественного анализа выявлены значимые отрицательные и положительные корреляционные связи на 5% и 1% уровне между показателями конфликтности и ассертивности. Выявлены и описаны психологические характеристики («психологические портреты»), с точки зрения ассертивности представителей каждой группы – конфликтных и неконфликтных личностей.

Ключевые слова: конфликтность, ассертивность, свойство личности.

*Tetiana Ulianova,
Post-graduate student of General and Differential Psychology Department,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha, Odesa, Ukraine*

ASSERTIVE TRENDS OF PRONENESS TO CONFLICT

The report deals with the results of theoretical and empirical research aimed at identifying features of display of assertiveness of respondents with different degrees of conflict. The concept of «conflict» and «assertiveness» is defined. It is theoretically determined that conflict is the property of the person, reflecting the frequency of his entry into interpersonal conflicts, individual's readiness to the development and completion of the problematic situations of social interaction by means of conflict. Personality's assertiveness is understood as his system multilevel property, which manifests itself in a high degree of acceptance of self and others, spontaneity and immediacy of behavior, positive self-evaluation and evaluation of others, acceptance of responsibility, a belief in one's own authority, the ability to establish a close and deep interpersonal relationships etc. To diagnose the conflict by the author's technique of «Differential diagnosis of addiction to the conflict» was used which is aimed at the study of qualitative indicators of conflict. The method was developed in collaboration with Sannikova O. P and Ulianova T. Yu. Assertiveness diagnostics was conducted using a standardized, reliable and valid «test-questionnaire of assertiveness components» (ТОКАС) О. П. Санникова А. И. Санников, Н. М. Подоляк. With the help of quantitative analysis were revealed significant positive and negative correlations to the 5% and 1% level of conflict between the indicators of conflictness and assertiveness. The psychological characteristics («psychological portraits»), in terms of assertiveness of representatives of each group – conflict or conflict personalities – were identified and described.

Keywords: conflict, assertiveness, personality traits.

Подано до редакції 13.08.2015